

თამარ ანთაძე

ისტორიის დოქტორი, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა ფაკულტეტის ასისტენტ-პროფესორი

მერაბ კალანდაძე

ისტორიის მეცნიერებათა დოქტორი, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა ფაკულტეტის ასოცირებული პროფესორი

ერთი მარქსისტული სტერეოტიპის გამო

პოსტსაბჭოთა პერიოდის ქართული ისტორიოგრაფიის ერთ-ერთ მთავარ ამოცანას მსოფლიო ისტორიის მარქსისტული სტერეოტიპებისა და შტამებისაგან გათავისუფლება წარმოადგენს. ვერ ვიტყვით, რომ ამ მიმართულებით ქართულ ისტორიოგრაფიაში არაფერი არ კეთდება. ეს სწორი არ იქნება. ამ გზაზე გადადგმულ პირველ სერიოზულ ნაბიჯად მსოფლიოს ისტორიის ქართული ეროვნული სასკოლო სახელმძღვანელოები მიგვაჩნია [1]. ამ ხაზის ლოგიკურ გაგრძელებად გვევლინება უმაღლესი სკოლის სახელმძღვანელოები და საკვლევო ლიტერატურა [2]. აღნიშნული შრომები ამ პრობლემის ნორმალურ მეცნიერულ კალაპოტში დაბრუნების გზაზე გადადგმულ პირველ მოკრძალებულ ნაბიჯად შეიძლება მივიჩნიოთ. თანამედროვე ქართულ სკოლაში მსოფლიოს ისტორიის სწავლებამ სულ სხვა ხასიათი მიიღო და თავდაპირველი გზის გაგრძელებად ძნელია მივიჩნიოთ. ასეთი მკვეთრი ცვლილების აუცილებლობა არ არსებობდა. ასეთი რადიკალური ნაბიჯი, ჩვენი აზრით, გამართლებული არ უნდა იყოს [3].

როგორც ჩანს, ყინული ნელ-ნელა დაიძრა. ეს, ცხადია, ძალიან კარგია და წინგადადგმული ნაბიჯია. ეს თანამედროვე ქართული ისტორიოგრაფიის მთავარი პლუსია. ის შეძლებისდაგვარად ცდილობს გათავისუფლდეს, თავი დააღწიოს ძველ მარქსისტულ იდეოლოგიას და ახალი გზების მოძიების პროცესშია. რაღაც კეთდე-

ბა. გასაკეთებელი კიდევ უფრო მეტია. ამავე დროს უნდა აღინიშნოს, რომ ეს ცვლილებები, უპირატესად, მაინც რაოდენობრივი ხასიათისაა და არა თვისებრივი, ხარისხობრივი. რაოდენობრივი ცვლილებების თვისებრივში გადაზრდის პროცესი მეტად ნელი ტემპით ხორციელდება [4, 56-61; 5, 278, 280; 6, 120; 7, 260], ამიტომ თანამედროვე ქართულ ისტორიოგრაფიაში არსებული ვითარების შელამაზებულად, ვარდისფერებში, წარმოჩენა მიზანშეწონილი არ იქნებოდა. კიდევ უფრო მიუღებელია მეორე უკიდურესობა და თანამედროვე ქართულ ისტორიოგრაფიაში შექმნილი რთული მდგომარეობის გამუქება, მისი მიწასთან გასწორება, განქიქება. პრობლემები არის, მაგრამ რალაც კეთდება და ამის დაუნახაობა სწორი არ უნდა იყოს. საჭიროა გამოვნახოთ ოქროს შუალედი, რომელიც საშუალებას მოგვცემს მკაფიოდ გამოვკვეთოთ როგორც შუქი, ისე ჩრდილი. ეს იქნებოდა მეცნიერული მიდგომა [8]. პოსტსაბჭოთა სივრცეში ისტორიული მეცნიერება კრიზისს განიცდის. ქართული ისტორიოგრაფია ცდილობს თავი დააღწიოს ამ კრიზისს და ახალი გზების მოძიების პროცესშია. თვით ეს მცდელობა პოზიტიურად მიგვაჩნია, რომელსაც, ბუნებრივია, გააჩნია თავისი ძლიერი და სუსტი მხარეები.

უახლოესი ქართული ისტორიოგრაფია ცდილობს გათავისუფლდეს ძველი მარქსისტული სტერეოტიპების და შტამპებისაგან, რაც მისი პლუსია, მაგრამ, როგორც ჩანს, ძველი ინერციით ჯერ კიდევ შემორჩენილია მარქსისტული კლიშეები. პირველ ყოვლისა ასეთად მიგვაჩნია „ბურჟუაზიული რევოლუცია“, „ბურჟუაზიული დემოკრატია“, „ბურჟუაზიული ისტორიოგრაფია“. დღეს ისევ ამ ტერმინებით აპელირება უხერხულია, მოძველდა, ყავლი გაუვიდა და ისტორიოგრაფიული რეტროს სურნელი ახლავს.

რევოლუციების მარქსისტულ-ლენინური დაყოფა კლასობრივი ნიშნით, ბურჟუაზიული და სოციალისტური რევოლუცია, რომელმაც ტოტალურ-ბოლშევიკური რეჟიმის ძალისხმევით, ფართოდ მოიკიდა ფეხი საბჭოთა ისტორიოგრაფიაში, დღეს უკვე მოძველებულია, ყავლი გაუვიდა ისტორიოგრაფიის განვლილ ეტაპს წარმოადგენს. ასეთი დაყოფა, ცხადია, შემთხვევითი არ ყოფილა და მას გააჩნია თავისი რეზონი, აზრი. ამით სურდათ დაეკნინებინათ ევროპული რევოლუციების ისტორიული მნიშვნელობა და უსაშველოდ განადიდებდნენ, ხოტბას ასხამდნენ, 1917 წლის ოქტომბრის დიდ სოციალისტურ რევოლუციას. ასეთი იყო პოლიტიკური ნება. სინამდვილეში ის არ ყოფილა არც დიდი, არც სოცია-

ლისტური და არც რევოლუცია. ეს იყო სახელმწიფო გადატრიალება, რომელიც მოაწვევს ბოლშევიკებმა ვ. ი. ლენინის მეთაურობით და რომლის შედეგად მოვიდნენ ხელისუფლების სათავეში. აი, სწორედ, ამ რაკურსში განიხილება ეს თემა საზღვარგარეთულ ისტორიოგრაფიაში [9, 313]. აღსანიშნავია, რომ ეს ტენდენცია სულ უფრო ძალუმად იგრძნობა უახლესი პერიოდის რუსულ ისტორიოგრაფიაში [10, 108-119]. თუმცა ძველი ვერსიის მომხრეები აქა-იქ მაინც შემორჩნენ. რევოლუციებისადმი კლასობრივი ნიშნით მიდგომის მთავარი ტონის მიმცემად, ცხადია, პროლეტარიატის დიდი ბელადი ვ. ი. ლენინი და ი. ბ. სტალინი მოგვევლინნენ. ისინი ერთმანეთს უპირიპირებდნენ ბურჟუაზიულ და სოციალისტურ რევოლუციას და ხაზს უსვამენ მათ ურთიერთ საპირისპირო ხასიათს. ასეთი დაყოფა ძალზე ხელოვნურია. ფრანგი ისტორიკოსის ჟან ჟორესის თქმით, „რევოლუცია არის პროგრესის ბარბაროსული ფორმა“. ეს უფრო ადეკვატური უნდა იყოს.

ტერმინი ბურჟუაზიული რევოლუცია ევროპელი ისტორიკოსების სამართლიან გულისწყრომას იწვევს და გაუგებარია. ის აკნინებს ევროპული რევოლუციების ზოგად საკაცობრიო მნიშვნელობას. არც ნიდერლანდების, არც ინგლისის, არც ამერიკის და არც საფრანგეთის რევოლუციები ვინრო კლასობრივ იდეალებს არ ემსახურებოდა და გაცილებით უფრო ფართო ხასიათით გამოირჩეოდა, ზოგადსაკაცობრიო ხასიათს ატარებდა. მისი ისტორიული მნიშვნელობა, სწორედ ამაში მდგომარეობდა. სავსებით მართლზომიერია, რომ ევროპელი ისტორიკოსები ამ ტერმინს „ბურჟუაზიული რევოლუცია“ არ იყენებენ. საბჭოთა ისტორიოგრაფიაში ტერმინი – „ბურჟუაზიული რევოლუცია“ საბოლოოდ დაამკვიდრა სტალინმა [11].

სიტყვაძუნნი რომ არ ვიყოთ, მოვიყვანთ კონკრეტულ მაგალითებს, რომელიც უფრო მეტ შუქს მოფენს ამ ტერმინის „ბურჟუაზიული რევოლუცია“ წარმომავლობის მარქსისტულ ორთოდოქსულ, ბოლშევიკურ, არსს. გამოჩენილმა ბელგიელმა ისტორიკოსმა, ამ საკითხის ერთ-ერთმა კომპეტენტურმა სპეციალისტმა, ანრი პირენმა თავის წიგნს, რომელიც ეხება ნიდერლანდების რევოლუციას, პირდაპირ უწოდა „ნიდერლანდების რევოლუცია“. ამით მან გააგრძელა ის კარგი ტრადიცია, რომელიც სათავეს იღებს ფრიდრიხ შილერის „ნიდერლანდების განდგომის ისტორიიდან“. XIX საუკუნის ამერიკელმა ისტორიკოსმა ჯ. მოტლეიმ კი თავის წიგნს უწოდა „ნიდერლანდების რევოლუციის ისტორია და შეერთებული

პროვინციების დაარსება". როგორც ხედავთ, ბურჟუაზიული რევოლუცია არსად არაა ნახსენები. საპირისპირო სურათს ვხვდებით საბჭოთა ისტორიოგრაფიაში. საბჭოთა ისტორიკოსის ა. ჩისტოვონოვის წიგნს კი პირდაპირ ქვია „ნიდერლანდების ბურჟუაზიული რევოლუცია XVI საუკუნეში“ [12]. ეს არის საკითხისადმი წმინდა მარქსისტული მიდგომა, რომლის მთავარი ამოსავალი წერტილია ფორმაციული პრინციპი და კლასობრივი ხედვა.

ახლა ავიღოთ ინგლისის რევოლუცია. ევროპელი, პირველ რიგში კი ინგლისელი და ამერიკელი ისტორიკოსები, მას არ იხსენიებენ როგორც ინგლისის ბურჟუაზიულ რევოლუციას. ინგლისის რევოლუციის თანამედროვემ გრაფმა კლარენდონმა, რომლის დამოკიდებულება ინგლისის რევოლუციისადმი იყო უალრესად უარყოფითი, მას „დიდი ამბოხი“ უწოდა, რომელიც მისი აზრით იყო „უხამსი შესვენება“ ინგლისის ისტორიაში. XIX საუკუნის და XX საუკუნის პირველი ნახევრის ინგლისურ ისტორიოგრაფიაში, უმთავრესად, ოქსფორდის უნივერსიტეტის პროფესორის, სამუელ გარდინერის ძალისხმევით, ფართოდ მოიკიდა ფეხი მოსაზრებამ, რომ ინგლისის რევოლუცია იყო „პურიტანული რევოლუცია“. ის ყურადღების კონცენტრაციას ახდენდა ინგლისის რევოლუციის პოლიტიკურ და იდეურ (რელიგიურ) ისტორიაზე, ხოლო ინგლისის რევოლუციის სოციალური და ეკონომიკური ისტორია გაშუქებულია შედარებით მკრთალად, სუსტად. ცნობილი რუსი ისტორიკოსი, მოსკოვის უნივერსიტეტის პროფესორი, ალექსანდრე სავინი ინგლისის რევოლუციაზე თავის წიგნს უწოდებს „ლექციები ინგლისის რევოლუციის ისტორიაზე“. აქ, როგორც ხედავთ, ტერმინი ბურჟუაზიული რევოლუცია არ ფიგურირებს. სულ სხვა ვითარება გვაქვს უკვე საბჭოთა პერიოდში. 1954 წელს აკად. ე. კოსმინსკის და პროფ. ი. ლევიცკის რედაქციით გამოცემულ წიგნში, რომელიც ამ სფეროში საბჭოთა ისტორიოგრაფიის მიღწევების თავისებურ შეჯამებად გვევლინება. მას პირდაპირ ეწოდება „XVII საუკუნის ინგლისის ბურჟუაზიული რევოლუცია“. ზუსტად ანალოგიური სათაური აქვს 1958 წელს მ. ბარგის და ვ. ლავროვსკის წიგნს „XVII საუკუნის ინგლისის ბურჟუაზიული რევოლუცია“ [13]. ეს იყო საკითხისადმი წმინდა მარქსისტული მიდგომა, რომელიც ინგლისის რევოლუციას გამოარჩევდა კლასობრივი ნიშნით და არა ზოგადსაკაცობრიო მნიშვნელობის მიხედვით.

ფრანგი ისტორიკოსები დიდი ხანია, რაც არ უწოდებენ „საფრანგეთის დიდ რევოლუციას“. ისინი მას იხსენიებენ უბრალოდ

„რევოლუცია“. ლიბერალების და მემარცხენე წრეებისათვის ის არის „საფრანგეთის დიდი რევოლუცია“, მაგრამ სიტყვა ბურჟუაზიული არსად არ ჭაჭანებს. ამ ტრადიციას საფუძველი ჩაუყარეს უკვე რესტავრაციის ეპოქის ფრანგმა ისტორიკოსებმა ფრანსუა მინიემ და ადოლფ ტიერიმ. ეს ხაზი გააგრძელეს XX საუკუნის ფრანგმა ისტორიკოსებმა. გამოჩენილმა ფრანგმა ისტორიკოსმა ალბერ მათიეზმა თავისი სამტომიანი წიგნი დაასათაურა ძალზე სადად „საფრანგეთის რევოლუცია“. ასე მოიქცა მეორე გამოჩენილი ფრანგი ისტორიკოსი ჟორჟ ლეფევერი. მან თავის სამეცნიერო-პოპულარულ წიგნს ძალზე მარტივად უწოდა „საფრანგეთის რევოლუცია“. სულ სხვაგვარი იყო საბჭოთა, მარქსისტული თვალსაზრისი. 1941 წელს აკად. ევგენი ტარლეს და აკად. ვიარესლავ ვოლგინის რედაქციით გამოსულ წიგნს, რომელიც ამ დარგში საბჭოთა ისტორიოგრაფიის მიღწევების თავისებურ შეჯამებას წარმოადგენს, პირდაპირ ეწოდება „საფრანგეთის ბურჟუაზიული რევოლუცია 1789-1794 წლები“ [14]. ეს იყო საკითხისადმი წმინდა მარქსისტული მიდგომა, რომელიც ემყარება ფორმაციულ პრინციპს და კლასობრივ ხედვას. ევროპული რევოლუციები აშკარად ცილდება ვიწრო კლასობრივ ჩარჩოებს და ზოგადსაკაცობრიო მნიშვნელობა ჰქონდა. ასეთი ვიწრო კლასობრივი ხედვა მიუღებელი იყო და ევროპულმა ისტორიოგრაფიამ სამართლიანად არ გაიზიარა.

* * *

ვფიქრობთ, ინტერესმოკლებული არ უნდა იყოს თვალი გავადევნოთ აღნიშნული საკითხისადმი ქართული ისტორიოგრაფიის დამოკიდებულებას. მან საინტერესო მეტამორფოზი განიცადა და სულაც არ ატარებდა ისეთ ერთფეროვან ხასიათს, როგორც ეს ერთი შეხედვით შეიძლება ჩანდეს. ამგვარი ხედვა, ცხადია, ცარიელ ნიადაგზე არ აღმოცენებულა და ამ სფეროში, საქართველოს სუვერენული რესპუბლიკის 1918-1921 წლები მოკრძალებული წვლილის იგნორირებას ემყარებოდა, რომელმაც ფართოდ მოიკიდა ფეხი საბჭოთა პერიოდში. ასეთი იყო პოლიტიკური ნება. ტოტალიტარულ-ბოლშევიკური სახელმწიფოს ძალისხმევით, ამ საკითხში ქართული ისტორიოგრაფიის ევოლუციის სურათი გამრუდებული იქნა. ჩვენ ვცადეთ გაგვესწორებინა ეს შეუსაბამობა და აღგვედგინა საქართველოში ამ საკითხის ევოლუციის ადეკვატური სურათი. ამ თვალსაზრისით ყურადღებას იპყრობს საქართველოს სუვერე-

388

ნულ რესპუბლიკაში 1918-1921 წლებში გამოცემული ახალი ისტორიის პირველი ეროვნული სასკოლო სახელმძღვანელოები [15]. აქ აქცენტი კეთდება ევროპული რევოლუციების ზოგადსაკაცობრიო მნიშვნელობაზე და ტერმინი „ბურჟუაზიული რევოლუცია“ არსად არ გვხვდება. ეს იყო საკითხისადმი მეცნიერული მიდგომა. ამგვარი ხედვა, ცხადია, ცარიელ ნიადაგზე არ აღმოცენებულა და ევროპული, პირველ ყოვლისა კი რუსული ისტორიოგრაფიის გავლენის შედეგია. ამას დიდი მნიშვნელობა აქვს. ვფიქრობთ, არსებობს საფუძველი ვამტკიცოთ, რომ თავდაპირველად ქართულ ისტორიოგრაფიას აღნიშნულ საკითხში სწორი ვექტორი უნდა ჰქონოდა დასახული და მეცნიერული გზით მიდიოდა. საქართველოს დემოკრატიულ რესპუბლიკაში 1918-1921 წლებში გამოსული ახალი ისტორიის პირველი ეროვნული სასკოლო სახელმძღვანელოები, ვფიქრობთ, ამის ნათელი ილუსტრაცია უნდა იყოს [15]. ეს იმ პერიოდის ქართული ისტორიოგრაფიის ფონზე წინ გადადგმული ნაბიჯი იყო და XX საუკუნის დასაწყისის ქართული ისტორიოგრაფიის წარმატებად მიგვაჩნია. ამის გვერდის ავლა, ნაყრუება, როგორც ეს იგრძნობოდა საბჭოთა წლებში, გამართლებული არ უნდა ჩანდეს და მიუღებელია.

მაშ ასე, თავდაპირველად ქართულ ისტორიოგრაფიას სწორი ვექტორი უნდა ჰქონოდა დასახული და მეცნიერული გზით მიდიოდა: ის აქცენტს აკეთებდა ევროპული რევოლუციების ზოგადსაკაცობრიო ხასიათზე. ეს იყო სწორი მიდგომა.

აღნიშნულ საკითხში მკვეთრი მეტამორფოზი საქართველოს გასაბჭოებასთან ასოცირდება. ამიერიდან აქცენტი კეთდება არა ევროპული რევოლუციების ზოგადსაკაცობრიო მნიშვნელობაზე, არამედ კლასობრივ ხასიათზე. ის მიზნად ისახავდა ევროპული რევოლუციების ისტორიული მნიშვნელობის დაკნინებას. ამგვარი მიდგომა ძალზე პოლიტიზირებული და იდეოლოგიზირებული იყო და აღნიშნულ საკითხზე ადეკვატურ წარმოდგენას როდი გვიქმნის, ასეთი კლასობრივი ხედვა მიუღებელია. აქ აისახა სავსებით რეალური ვითარება. ეს იყო საკითხისადმი წმინდა მარქსისტული მიდგომა, რომელსაც საფუძლად ედო ფორმაციული პრინციპი და კლასობრივი მიდგომა. ეს სულ სხვა ხედვა იყო, რომელიც თავდაპირველი გზის გაგრძელებად, წინ გადადგმულ ნაბიჯად ძნელია მივიჩნიოთ [16].

საქართველოს გასაბჭოების შემდეგ ქართულ ისტორიოგრაფიას ძალით მოახვიეს თავს მარქსისტულ-ლენინური იდეოლოგიის დიქტატი. მას საკუთარი არჩევანი არ გააჩნდა. მან ჩათრევას ჩაყოლა ამჯობინა. იმ რთულ ვითარებაში ეს სწორი ნაბიჯი იყო. სხვა არჩევანი არ არსებობდა. საკითხისადმი მარქსისტული მიდგომა გამოცხადდა უკანასკნელ ჭეშმარიტებად. განსხვავებული აზრი იდევნებოდა, ითრგუნებოდა, უმაღლესი ცრუმეცნიერულად ცხადდებოდა. ისტორიას არ ხელენიფება ერთი ჭეშმარიტება. ამ გზას ჩიხში მივყავართ. საბჭოთა ისტორიოგრაფიის კრიზისის გასაღები სწორედ აქ ძევს. მას მკეთრად გამოკვეთილი მეთოდოლოგიური, კონცეპტუალური დატვირთვა გააჩნდა.

საბჭოთა პერიოდის ქართული ისტორიოგრაფია იძულებული იყო, ანგარიში გაენია გაბატონებული მარქსისტულ-ლენინური იდეოლოგიის მონოპოლიისათვის და ხარკი მოეხადა მისთვის, რაც იმით გამოიხატებოდა, რომ ისინი ირჩევდნენ სერიოზულ მეცნიერულ პრობლემას და მას მარქსისტული პოზიციებიდან ამუშავებდნენ. ამ კომპრომისის გამო მათი მკაცრად განსჯა მიზანშეწონილი არ იქნებოდა. მათ დიდი არჩევანი არ ჰქონდათ. უნდა აერჩიათ უარესი და ცუდს შორის. მათ ფსონი ამ უკანასკნელზე დადეს. ეს იყო სწორი ნაბიჯი, რომელიც იმ რთული ვითარებიდან რეალისტური გამოსავალი ჩანდა. თუ არა ეს კომპრომისი, მაშინ ის მწირი ლიტერატურაც არ გვექნებოდა, რომელიც ამ საკითხზე მშობლიურ ენაზე გაგვაჩნია. „ეს იყო ჩვენი უბედურება და არა დანაშაული“. ვფიქრობთ, ეს უფრო ადეკვატური უნდა იყოს. თუ ამ შრომებს მარქსისტულ გარესამოსს შემოვაცლით, მასში ღირებული მაინც რჩება და სწორედ ეს ღირებული უნდა გახდეს მეცნიერული განსჯის საგანი. ასეთად მიგვაჩნია ამ შრომებში თავმოყრილი მდიდარი მეცნიერული ინფორმაცია, გამოვლენილი ახალი წყაროები, უხვი ფაქტობრივი მასალა. ამ მასალას მნიშვნელობა დღესაც არ დაუკარგავს და მისი გამოყენება გამორიცხულად არ მიგვაჩნია. ახლა მას სულ სხვა ინტერპრეტაცია მიეცემა. აქ, ცხადია, იმის თქმას ვაპირებთ, რომ ემპირიის, ფაქტოლოგიის დონეზე პროგრესი აშკარად თვალშისაცემია და საბჭოთა ეპოქის ქართული ისტორიოგრაფიის პლუსად გვევლინება. ამიტომ საბჭოთა ხანის ქართული ისტორიოგრაფიის მიწასთან გასწორება, განქიქება, ალბათ, მაინც დიდ სიფრთხილეს მოითხოვს და გადაჭარბებული უნდა იყოს. საჭიროა უფრო დაბალანსებული მიდგომა, რომელიც საშუალებას მოგვცემს მკაფიოდ გამოვკვეთოთ, როგორც შუქი, ისე

ჩრდილი, რომელიც მაინც დომინანტი იყო [8]. ეს არ იყო ისტორიული მეცნიერების განვითარების საუკეთესო ხანა.

საბჭოთა პერიოდის ქართული ისტორიოგრაფია იძულებული იყო ანგარიში გაენია და ხარკი მოეხადა გაბატონებული მარქსისტულ-ლენინური მსოფლმხედველობის დიქტატისათვის. აქცენტების მკვეთრი შეცვლა ამის ლოგიკური შედეგია. ახლა აქცენტი კეთდება არა ევროპული რევოლუციების ზოგადსაკაცობრიო მნიშვნელობაზე, როგორც მაგალითად ეს იყო საქართველოს დემოკრატიულ რესპუბლიკაში 1918-1921 წლებში გამოსულ ახალი ისტორიის პირველ ეროვნულ სასკოლო სახელმძღვანელოებში, არამედ მათ კლასობრივ, ბურჟუაზიულ ხასიათზე, რაც, როგორც დავინახეთ, დომინანტი ხდება საბჭოთა, მარქსისტულ-ლენინურ ისტორიოგრაფიაში. ამგვარი მიდგომა აკნინებს ევროპული რევოლუციების ზოგადსაკაცობრიო მნიშვნელობას და მიუღებელია. ის ძალით მოახვიეს თავს XX საუკუნის ქართულ ისტორიოგრაფიას, რომელსაც ფართო არჩევანი არ გააჩნდა. ეს შრომები ვერ აცდა მარქსისტულ-ლენინური იდეოლოგიის რადაციას [17]. საკითხისადმი მიდგომა იყო მეცნიერული, მაგრამ მან ცალმხრივი ხასიათი შეიძინა და ერთი მარქსისტულ-ლენინური იდეოლოგიის ჩარჩოებში აღმოჩნდა მოქცეული. ამ შემთხვევაში ჩვენ ბრალს ვდებთ არა რომელიმე ცალკეულ ისტორიკოსს, არამედ ტოტალიტარულ-ბოლშევიკურ რეჟიმს, რომელიც უხეშად, მბრძანებლურ-ადმინისტრაციული მეთოდებით, ერევა მეცნიერების საქმეში და ცდილობს ძალით მოახვიოს თავს მეცნიერს სახელმწიფოსთვის სასურველი იდეოლოგია. აი ეს იყო, სწორედ, ყველაზე უფრო მიუღებელი

აქ ნამოიჭრება კიდევ ერთი საკითხი რამდენად იყვნენ ისტორიკოსები ამ შემთხვევაში გულწრფელნი? აქ საქმე გვაქვს ორმაგ სტანდარტთან, რაც ძალზე დამახასიათებელი იყო საბჭოთა პერიოდის ისტორიოგრაფიისათვის. ეს, რა თქმა უნდა, კარგი ცხოვრებით არ იყო გამოწვეული. ერთს წერდნენ, მეორეს ფიქრობდნენ. არსებობს დიდი ალბათობა, რომ ამ შემთხვევაში ისინი მთლად გულწრფელები არ ყოფილან. შინაგანი უთანხმოება, უეჭველად, არსებობდა. სხვათა შორის, ეს ძალიან კარგად გამომჟღავნდა იმ ისტორიკოსთა შრომებში, რომლებიც წერდნენ პოსტსაბჭოთა პერიოდში. ამის საუკეთესო ნიმუშად პროფ. კოტე ანთაძის შემოქმედება მიგვაჩნია. სავსებით მართლზომიერია, რომ ევროპული რევოლუციების ისტორიული მნიშვნელობის რეანიმაციის მცდელო-

ბის მოთავედ სწორედ პროფ. კოტე ანთაძე მოგვევლინა [18]. (დარწმუნებული ვართ, რომ თუ არა მისი ნაადრევი გარდაცვალება ამ გზით წავიდოდა პროფ. გივი კილურაძე). აქ არ გამოიყენება ტერმინი „ბურჟუაზიული რევოლუცია“. ეს იყო სწორი მიდგომა, რომელიც ამ პრობლემის ნორმალურ მეცნიერულ კალაპოტში დაბრუნების გზაზე გადადგმულ პირველ მოკრძალებულ ნაბიჯად შეიძლება მივიჩნიოთ. თუმცა, როგორც ჩანს, ჯერ კიდევ ძველი ინერციით აქა-იქ ისევ გვხვდება ტერმინი „ბურჟუაზიული რევოლუცია“. ეს მიუღებელი უნდა იყოს და ნებისით თუ უნებლიედ მარქსისტულ-ლენინური მიდგომის რეანიმაციის მცდელობად გვევლინება. ამგვარი ხედვა თანამედროვე ქართული ისტორიოგრაფიის ფონზე წინადადებულ ნაბიჯად არ მიგვაჩნია, მოძველებულია, ყავლი გაუვიდა, ისტორიოგრაფიის განვლილი ეტაპია.

აღნიშნული ტერმინი „ბურჟუაზიული რევოლუცია“, მარქსისტულ-ლენინური იდეოლოგიის მონოპოლიის პირობებში, ძალით მოახვიეს თავს ქართულ ისტორიოგრაფიას. მას არჩევანი არ ჰქონდა. საინტერესოა, რომ როგორც კი გაჩნდა თავისუფალი არჩევანის შანსი მან სწორი ნაბიჯი გადადგა. უარი თქვა „ბურჟუაზიული რევოლუციის“ მცნებაზე, რაც თანამედროვე ქართული ისტორიოგრაფიის ერთ-ერთი პლუსია. „ბურჟუაზიულ რევოლუციებზე“ აპელირება სუფთა საბჭოური სტერეოტიპია.

ძველი ინერციით, აქა-იქ, კანტიკუნტად, შემორჩენილ მარქსისტულ ტერმინზე „ბურჟუაზიული რევოლუცია“ აქცენტირება დღეს უკვე მოძველებულია, ყავლი გაუვიდა, ქართული ისტორიოგრაფიის გუშინდელი დღეა. ვფიქრობთ, დადგა დრო ქართულმა ისტორიოგრაფიამ საბოლოოდ თქვას უარი ამ მარქსისტულ კლიშეზე – ბურჟუაზიული რევოლუცია. რევოლუციების მარქსისტული დაყოფა კლასობრივი ნიშნის მიხედვით, ბურჟუაზიული და სოციალისტური, მიუღებელია. რევოლუცია არის ერთი. „რევოლუცია არის პროგრესის ბარბაროსული ფორმა“. მარქსისტული მიდგომების რეანიმაციის ნებისმიერი მცდელობა, რა ფორმითაც არ უნდა ხორციელდებოდეს ის, მიუღებლად მიგვაჩნია. ქართული ისტორიოგრაფია უკან არ უნდა დაბრუნდეს. ის წინ უნდა წავიდეს, განვითარდეს. ეს აქსიომაა. ამას მტკიცება არ სჭირდება.

დამოწმებული წყაროები და ლიტერატურა:

1. ქ. თვალთაშვილი, ც. ჩიკვაძე, ძველი მსოფლიოს ისტორია, მეექვსე კლასის სახელმძღვანელო, მეორე გამოცემა, თბილისი, 2005. კ. ანთაძე, ლ. ფირცხალავა, შუა საუკუნეების ისტორია, მეშვიდე კლასის სახელმძღვანელო, მეორე გამოცემა, თბილისი, 2000; კ. ანთაძე, ნ. მამუკელაშვილი, ახალი ისტორია, მერვე კლასის სახელმძღვანელო, მესამე გამოცემა, თბილისი, 2005; გ. ბოლოთაშვილი, ნ. კილურაძე, ე. მეძმარიაშვილი, უახლესი ისტორია (1918-1991), მეცხრე კლასის სახელმძღვანელო, თბილისი, 2005; მ. კალანდაძე, ნ. მამუკელაშვილი, ლ. ფირცხალავა, ისტორია, X კლასის სახელმძღვანელო, თბილისი, 2001; გ. ბოლოთაშვილი, მსოფლიო ცივილიზაციების ისტორია, მეთერთმეტე კლასის სახელმძღვანელო, მეორე გამოცემა, თბილისი, 2005; ბ. ჯავახია, ა. გეთიაშვილი, შუა საუკუნეების ისტორია, მეშვიდე კლასის სახელმძღვანელო, თბილისი, 2003.
2. მ. კალანდაძე, გერმანიის ისტორია, კულტურა, გეოგრაფია, თბილისი, 2002; კ. ანთაძე, მ. კალანდაძე, საფრანგეთის ისტორია, კულტურა, გეოგრაფია, თბილისი, 2005; მ. კალანდაძე, ინგლისის ისტორია, კულტურა, გეოგრაფია, თბილისი, 2005. ივ. მენთეშაშვილი, ინგლისის ისტორია, თბილისი, 2004; რ. გაჩეჩილაძე, ინგლისის გეოგრაფია, კულტურა, ისტორია, თბილისი, 1994; ვ. თვალთაშვილი, ახალი ისტორია (1640-1815), თბილისი, 1999; ვ. თვალთაშვილი, ახალი ისტორია (1815-1870), თბილისი, 1998; ლ. ფირცხალავა, ისტორიული მეცნიერების შესავალი, თბილისი, 1994; თ. პაპასქირი, ევროპის და ამერიკის ქვეყნების უახლესი ისტორია, ნაკვეთი L, თბილისი, 2009; ე. მეძმარიაშვილი, ევროპის ქვეყნების და ამერიკის შეერთებული შტატების XX საუკუნის ისტორია, ნაწილი I, 1900-1945, თბილისი, 2008; მ. კალანდაძე, დასავლეთ ევროპის შუა საუკუნეების და ახალი ისტორიის შესწავლა საქართველოში XX საუკუნის პირველ ნახევარში, თბილისი, 1999; მ. კალანდაძე, პროფესორი უშანგი სიდამონიძე, თბილისი, 2004; კ. ანთაძე, მ. კალანდაძე, კ. მეშველიანი, ისტორიის პერიოდიზაციისათვის, მაცნე, ისტორიის სერია, №2, 1992; კ. ანთაძე, კ. მეშველიანი, მ. კალანდაძე, მსოფლიო ისტორიის პერიოდიზაციის საკითხი-

სათვის, „ისტორია და გეოგრაფია სკოლაში“, №1, 1992; M. Каландадзе, Грузинские школьные учебники по новой истории, „Преподавание истории в школе“, №7, 1994; მ. კალანდაძე, ქართული მედიევისტიკის სათავეებთან, თბილისი, 2009; მ. კალანდაძე, მსოფლიო ისტორიის პერიოდიზაცია ქართულ ისტორიოგრაფიაში, თბილისი, 2007; მ. კალანდაძე, საფრანგეთის დიდი რევოლუციის აგრარული კანონმდებლობის შესწავლა საქართველოში, თბილისი, 2006; ნ. მამუკელაშვილი, ისტორიის სწავლება ქართულ საბჭოთა სკოლაში, ალექსანდრე ნამორაძის სახელობის კრებული, თბილისი, 1993; ნ. მამუკელაშვილი, საზოგადოებათმცოდნეობის მეცნიერების სწავლება ქართულ საბჭოთა სკოლაში, ალექსანდრე ნამორაძის სახელობის კრებული, თბილისი, 1993; ნ. მამუკელაშვილი, სასკოლო საისტორიო დისციპლინათა ურთიერთკავშირი – კრებული მიძღვნილი ვარლამ დონაძის ხსოვნისადმი, თბილისი, 1996. ნ. მამუკელაშვილი, ახალი ისტორიის სწავლება საბჭოთა საშუალო სკოლაში, კრებული მიძღვნილი ვარლამ დონაძის ხსოვნისადმი, თბილისი, 1996. დ. ცისკარიშვილი, ნაპოლეონი, წიგნი პირველი, გენერალი ბონაპარტე, თბილისი, 1994. დ. ცისკარიშვილი, ნაპოლეონი, წიგნი მეორე, იმპერატორი, თბილისი, 1997. ივ. მენთეშაშვილი, ნაპოლეონი, თბილისი, 2016. თ. პაპასქირი, „დიდი სამეულის“ კონფერენციები, თბილისი, 2010. თ. პაპასქირი, „დიდი სამეულის“ დიპლომატია ევროპაში ომის დასკვნით ეტაპზე, თბილისი, 2006. თ. პაპასქირი, მეორე ფრონტის მომზადებისა და განხორციელების პრობლემა აშშ-ინგლისის დიპლომატიაში 1941-1943, თბილისი, 2002. ვ. კაჭარავა, ამერიკა 1920-იან წლებში, თბილისი, 2008. და სხვა.

3. გ. ყორანაშვილი, რა მიზნით დაინერა ეს საისტორიო სახელმძღვანელო? საისტორიო ვერტიკალები, 33. თბილისი, 2016. გ. ყორანაშვილი, როგორ ისწავლება ისტორია სასკოლო დონეზე, ლიტერატურული საქართველო“, 14 ნოემბერი, 2014.
4. კ. ანთაძე, მ. კალანდაძე, კრიზისიდან გამოსავალი მეცნიერული გამოკვლევების ხარისხის ამაღლებათა, მწიგნობარი, თბილისი, 2006.
5. მ. კალანდაძე, ისტორიოგრაფიული ეტიუდები, ნაწილი პირველი, თბილისი, 2011.

6. თ. ანთაძე, მ. კალანდაძე, თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ახალი და უახლესი ისტორიის კათედრის ისტორია, თბილისი, 2014.
7. მ. კალანდაძე, ამერიკის შეერთებული შტატების ახალი ისტორიის შესწავლა საქართველოში, თბილისი, 2015.
8. მ. კალანდაძე, საბჭოთა პერიოდის ქართული ისტორიოგრაფიის შეფასებისათვის, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა ფაკულტეტი, მსოფლიო ისტორიის ინსტიტუტი, ახალი და უახლესი ისტორიის კათედრა, VIII ყოველწლიური საფაკულტეტო კონფერენცია, თბილისი, 2015.
9. გ. კილურაძე, ახალი ისტორია, ნაწილი პირველი, თბილისი, 1970.
10. В. Плешков, история России XX века, Москва, 2000.
11. ი. სტალინი, ა. ჟდანოვი, ს. კიროვი, შენიშვნები საბჭოთა კავშირის ისტორიის სახელმძღვანელოს კონსპექტის გამო – ისტორიის შესწავლისათვის, თბილისი, 1937.
12. Фр. Шиллер, История отпадения Соединенных Нидерландов от испанского владычества, წიგნში: Фр. Шиллер, собр. соч., т. 4, Москва, Нидерландская революция и основания республики Соединенных провинций, т. 1-3, СПб., 1865-1871; А. Пирен, Нидерландская революция, Москва, 1937; А. Чистозвонov, Нидерландская буржуазная революция XVI века, Москва, 1958.
13. С. Гардинер, Первые Стюарты и пуританская революция (1603-1660), СПб., 1896; А. Савин, Лекции по истории Английской революции, Москва, 1937; Английская буржуазная революция XVII в. под. ред. Е. Косминского и Я. Левицкого, т. 1-2, Москва, 1954; М. Барг, В. Лавровский, Английская буржуазная революция XVII века, Москва, 1958.
14. Ф. Минье, История французской революции с 1789-1814 г. СПб. 1906; А. Тьер, История французской революции, СПб., 1873-1875; А. Матъез, Французская революция, т. 1-3. Москва, 1925-1930; С. Lefebure, La Revolution fransaise, Р. 1952; А. Олар, Политическая история Французской революции, Москва, 1938; Французская буржуазная революция – 1789-1794 года, под. ред.

- Э. Тарле и В. Волгина, Москва, 1941; А. Манфред, Великая французская буржуазная революция, Москва, 1956.
15. დ. უზნაძე, ი. გველესიანი, ახალი ისტორია (XVIII-XIX საუკუნე), თბილისი, 1919; ს. ავალიანი, მსოფლიო ისტორიის სახელმძღვანელო (XVI-XVIII საუკუნე), თბილისი, 1920; თ. ჭუმბურიძე, ახალი ისტორია, ქუთაისი, 1920; ა. წერეთელი, მსოფლიო ისტორია, ნაწილი მესამე, ახალი საუკუნეები, თბილისი, 1920.
16. მ. კალანდაძე, დ. უზნაძე, საფრანგეთის დიდ რევოლუციაზე და ნაპოლეონზე, თბილისი, 2016.
17. გ. კილურაძე, საფრანგეთის დიდი ბურჟუაზიული რევოლუციის ისტორიიდან (ახალი არმიის ფორმირება), თბილისი, 1963; გ. კილურაძე, XVII საუკუნის ინგლისის ბურჟუაზიული რევოლუცია, წიგნი 1, თბილისი, 1979; წიგნი 2, თბილისი, 1983; კ. ანთაძე, ნარკვევი საფრანგეთის დიდი ბურჟუაზიული რევოლუციის ისტორიიდან, თბილისი, 1978.
18. მ. კალანდაძე, პროფესორი კოტე ანთაძე, თბილისი, 2014.

Tamar Antadze

Doctor of Historical Sciences, Ivane Javakhishvili Tbilisi State University, Assistant-professor

Merab Kalandadze

Doctor of Historical Science, Ivane Javakhishvili Tbilisi State University, Associate-Professor

On One Marxistical Stereotype

Summary

One of the major objectives of contemporary Georgian historiography is to get rid of the Marxistical stereotypes and clichés. It would be entirely wrong to conclude that no steps are made in this regard in Georgian historiography. There are works dedicated to the given issue, and we consider this kind of research as a significant step aimed at the return of the major issues of the world history to their normal scientific rails. Certainly,

this is very good. However, as it has turned out, to a certain extent Marxist stereotypes have been retained by inertia. Above all, this is revealed in the terms: „bourgeois revolution“, „bourgeois historiography“, „bourgeois democracy“. The use of these terms proves a purely Marxist-Leninist approach to the issue. Such approach is chiefly based on formation principle and class approach. It is obvious that the founders of such vision were the great leaders of the proletariat – V. Lenin and J. Stalin.

The term „Bourgeois revolution“ is rather vague, hence, is justly criticized by foreign historians. This term belittles the universal significance of the European revolutions.

Such narrow, class-oriented approach is a matter of the past, so Georgian historiography should reject it once and forever. Any step backwards is inadmissible.